

ΔΥΟ ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΜΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

Υ Π Ο

Μητροπολίτου Καλῆς Ἑλπίδος ΠΑΥΛΟΥ

Α'. 29η ΜΑΪΟΥ 1453.

Ἡ 29η Μαΐου 1453 εἶναι ἡ ἡμερομηνία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων καὶ ὑπεδουλώθη ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ βασιλεὺς τῶν Πόλεων, ἡ πρωτεύουσα τοῦ Βυζαντίου, καὶ κατελύθη τὸ Βυζαντινὸν κράτος.

Θὰ ἔπρεπεν, ἡ ἡμερομηνία αὕτη, νὰ εἶχε πρὸ πολλοῦ καθιερωθῆ ἐπισήμως ὡς ἑορτὴ μεγάλη τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος, διότι, ναὶ μὲν συμβολίζει αὕτη τὸν Γολγοθᾶν τοῦ Ἔθνους ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ προκατήγγειλεν ἅμα εἰς πάντα τὰ ἔθνη τὸν θρίαμβον τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Κατὰ τὴν ἡμερομηνίαν αὐτήν, ἐνώπιον τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ, ἔπεσεν ἡρωϊκῶς ἀγωνιζόμενος ἐναντίον μυριάδων ἄλλοφύλων ὁ τελευταῖος Αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, καὶ εἰς τὴν βασιλίδα τῶν Πόλεων εἰσῆλθον νικηταὶ οἱ Τούρκοι, καὶ ἠρήμωσαν τὰ πάντα, καὶ μετέβαλον Αὐτὴν εἰς τόπον κλαυθμῶνος.

Ὅμως, ὁ Παλαιολόγος, μὲ τὸν εὐγενῆ καὶ ἔνδοξον θάνατόν του, περιηύγασε τὰ τιμαλφέστερα τοῦ Ἔθνους ἰδανικὰ, τὴν τιμὴν δηλονότι τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος, ἔπεσφράγισεν εὐκλεῶς τὸ μέγα καὶ ἔνδοξον παρελθὸν τῆς ὑπερχλιετοῦς Ἑλληνικῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ διέσωσεν ἀσφαλῆ τὰ σπέρματα τῆς μελλούσης Παλιγενεσίας τοῦ Ἔθνους, ἀναπετάσας Νέαν, ἀληθῶς, Σημαίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὑψωσε δόγμα πίστεως ἀκραδάντου καὶ ἐνεχάραξε πολιτικὸν πρόγραμμα εἰς τὰς ψυχὰς καὶ τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων μὲ τὴν ἐπιθανάτιον κραυγὴν του, «δὲν ὑπάρχει κανεὶς Χριστιανὸς νὰ πάρῃ τὴν κεφαλὴν μου;», ὅτι διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἔθνους ὁ ἀγὼν παντὸς Ἑλληνοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἀνένδοτος ἐναντίον τῶν κατακτητῶν, ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος, βωμῶν καὶ ἑστιῶν.

Ἡ ἐπιθανάτιος αὕτη φωνὴ τοῦ Παλαιολόγου εἶναι, ποῦ ἐνεφύσησεν εἰς τό, ἐν μαρτυρίῳ καὶ ὀδύῃ, αἱμᾶσσον Ἔθνος, νέαν ζωὴν — τὴν Ἑλπίδα εἰς τὸ ἀνέσπερον Φῶς τῆς Ἑλλάδος — καὶ ἐγένετο τὸ αἶσιον προοιῶνισμα τῶν μετέπειτα περιφανῶν Ἑθνικῶν ἐνεργειῶν, ἡ παρακαταθήκη εἰς τοὺς ἀρματωλοὺς καὶ τοὺς κλέφτας, τὸν Ρῆγαν καὶ τοὺς Σουλιώτας, τὸν Γρηγόριον καὶ τὸν Κολο-

κοτρώνην, καὶ ὅλους τοὺς ἀγωνιστὰς καὶ τοὺς μάρτυρας τῆς Ἑθνικῆς Παλιγγενεσίας, εἰς τὴν μεγάλην καθόλου καὶ θαυμαστὴν ἐποποιίαν τῶν γιγαντομάχων πατέρων ἡμῶν τοῦ 21.

Περίλαμπρον δὲ κάτοπτρον, καὶ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Ἑλπίδος, ποὺ ἐνέπνευσεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἔθνους πρὸς μέλλουσαν Ἀνάστασιν ὁ θάνατος τοῦ Παλαιολόγου, εἶναι ὁ θρηνηδὸς τῆς ἀλώσεως, αἱ ἀπὸ Πατρὸς εἰς τέκνα καὶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν Παραδόσεις, τὰ ἥρωϊκὰ Ἑλληνικὰ ἔξοματα καὶ τὰ Ἑθνικὰ ἡμῶν Ὄνειρα.

Μὲ τὴν Ἄλωσιν, ἔθεν, δὲν ἐτελείωσε τὸ πᾶν· ποτὲ δὲν παρεδέχθη τὸ Ἔθνος ὅτι τὸ πᾶν δι' Αὐτὸ ἐσβέσθη, οὔτε καὶ ὅτι ὁ ἥρωϊς Αὐτοκράτωρ ἀπέθανεν, ἀλλ' ὅτι ζῆ μαρμαρωμένος καὶ κρύπτεται, στυλοβάτης ἀληθῆς τοῦ Ἑθνικοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἐνότητος, εὐγενῆς καὶ ἀθάνατος ἐκπροσώπησις τῆς Ἑθνικῆς ἰδέας καὶ συνειδήσεως ἐν τῇ περιμαχητῇ Πόλει, ἵνα, ὅταν ἔλθῃ τὸ «πλήρωμα τοῦ χρόνου», καὶ ἐν εὐθέτῳ στιγμῇ, ἐξαναστῆ διεκδικητὴς τῶν Ἑθνικῶν Δικαιῶν.

Εἰς τοιαύτας Ἑθνικὰς ἡμερομηνίας πρὸ παντός, ἀναμνησκόμεθα οἱ ὅπου τῆς γῆς Ἑλληνες, ὅτι εἴμεθα ὅλοι τέκνα τῆς ἀδαιρέτου Ἑλληνικῆς Πατρίδος, καὶ ἡ χρηστὴ Νεότης μας καταμανθάνει, ὅτι ἄδύτος εἶναι ἡ λάμψις τῶν ἀγῶνων τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς· ὅτι εἶναι καὶ αὕτη Πατρίδος ἀριστοτοκοῦ γέννημα, καὶ ἐμπνέεται μέγιστον ἠθικὸν σθένος διὰ τὴν ὑψηλὴν αὐτῆς καταγωγὴν, καὶ ἐνθαρρύνεται εἰς τοὺς ἀγῶνας διὰ τὴν προάσπισιν τῶν Ἑθνικῶν Ἰδεῶν καὶ τὴν ιστορικὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

Β'. 25η ΜΑΡΤΙΟΥ.*

«Αὕτη ἡ ἡμέρα ἦν ἐποίησεν ὁ Κύριος ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ».

Αὕτη ἡ ἡμέρα, «ἀγγελος ἐλευθερίας, καὶ ἀναστάσεως καὶ ἐλπίδος» καταστέλλει τὴν πικρίαν, καὶ πληροὶ οὐρανοῦ χαρᾶς τὴν καρδίαν ἡμῶν, διότι ἐν αὐτῇ, αἰνοῦντες οἱ Οὐρανοὶ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, εὐαγγελίζονται εἰς τὴν Γῆν χαρὰν μεγάλην.

Οὐράνια καὶ ἐπίγεια γεγονότα, πανύψηλα καὶ ὑπεράνθρωπα, συγκλονίζουν τὴν ψυχὴν παντός Ἑλληνος Ὀρθοδόξου, κατὰ τὴν ὥραιαν ταύτην ἡμέραν, καὶ παρακινοῦν πάντας εἰς ἀγαλλίασιν ἐγκάρδιον καὶ εἰς ὕμνους θεσπεσίους.

Εἶναι ἡ 25ῃ Μαρτίου ἡμέρα-Σύμβολον θρησκευτικὸν καὶ θρηλὸς Ἑθνικός· εἶναι ἡ ἡμέρα, ἡ χαραχθεῖσα μὲ οὐράνια γράμματα καὶ μὲ Ἀρχαγγελικὸν χαριετισμὸν πρὸς τὴν Παναγίαν Κόρην τῆς Ναζαρέτ, ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ ἀνθρωπότης ἠλευθερώθη ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ αἰωνίου θανάτου· ἀλλά, καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς Ἑλληνας, ἡ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Ἔθνος ἡμῶν, εἰς τὸ

* Λόγος εἰς τὴν 25ην Μαρτίου, ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς 150ετηρίδος τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας.

ἄκουσμα τοῦ Ἐθνικοῦ ἐγερτηρίου προστάγματος, ὡς σάλπιγξ Ἀρχαγγελικὴ διέδραμε τανύπτερον τὰς φάραγγας καὶ τὰς πεδιάδας τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, ἀφυπνίσθη ἀπὸ τὸν βαρὺν τὸν λήθαργον, καὶ ὡς λέων ὠρυόμενος ἐπάλαισε καὶ ἠγωνίσθη καὶ ἀπετίναξε τὰ βαρῆα δεσμὰ τεσσάρων αἰώνων στυγεραῶς δουλείας.

Τῷ ὄντι, γλῶσσα ἀγγέλου μόνον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξαγγείλῃ τὰ μεγαλεῖα τῆς σημερινῆς ἡμέρας· γλῶσσα ὅμως ἀγγέλου, λαλοῦντος τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν γλῶσσαν τοῦ Θεοῦ, τὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν τὰ Εὐαγγελία Του, δι' ὧν ἡμερώθη καὶ ἐξεπολιτίσθη ἡ ἀνθρωπότης ὁλόκληρος.

Διότι σήμερον, ἀνὰ τὴν σύμπασαν οἰκουμένην, μόνον οἱ κώδωνες τῶν Ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν ἠχοῦσι μετὰ τοῦ ἐνθουσιωδεστεροῦ ἀλαλαγμοῦ, διὰ νὰ ἀναγγείλουν εἰς τοὺς πανέλληνας τῆς χαρᾶς τὰ εὐαγγέλια, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν τὸ κεφάλαιον, καὶ τοῦ ἀπ' αἰῶνος μυστηρίου τὴν φανέρωσιν.

Ἀπὸ τῆς Ἠπείρου, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, μέχρι τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κύπρου καὶ ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν Νήσων, καὶ εἰς πάσας ἀκόμη τὰς ἡπείρους, ὅπουδῆποτε σφύζει καρδιά Ἑλληνικὴ, καὶ εἰς γῆν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, ἡ ἱερά ἐπέτειος τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς ἐποποιίας τοῦ '21 δονεῖ καὶ συγκινεῖ καὶ ἠλεκτρίζει διὰ τὸν διπλοῦν καὶ ὑπέροχον αὐτῆς συμβολισμόν· διότι οἱ Ἕλληνες ἀείποτε — ἀπὸ καταβολῆς τῆς ἐνδόξου καὶ εὐσεβοῦς ἡμῶν Φυλῆς — ἐλάτρευσαν ἐν ἀρμονίᾳ τὸν Θεὸν καὶ τὴν Πατρίδα.

Σήμερον, χαρᾶς εὐαγγέλια κομίζονται· εὐαγγέλια λυτρώσεως ἀπὸ τῶν δακρύων τῆς Εὐας· εὐαγγέλια συνδιαλλαγῆς τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴν γῆν· ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Υἱὸς τῆς Παρθένου γίνεται, καὶ χαίρουσιν ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ καὶ ἄνθρωποι ἐπὶ τῆς γῆς· χαίρουσιν οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες, χαίρουσι καὶ οἱ ἀλύτρωτοι, ὅσοι μὲ σφιγγομένην τὴν καρδίαν ἀτενίζουσιν εἰς τὸν γαλανὸν οὐρανὸν τῆς θείας ἐλπίδος τῆς Ἐθνικῆς τῶν ἀποκαταστάσεως.

Χαίρετε καὶ σεῖς καὶ ἀγάλλεσθε, τέκνα ξενητευμένα τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, διότι καὶ ὁ ἀστραπόμορφος Γαβριήλ, σήμερον, μὲ χαιρετισμὸν Ἑλληνικὸν χαιρετίζει τὴν Παρθένον· «Χαῖρε Μαρία», τῆς εἶπε, καὶ ὄχι μὲ ἑβραϊκὸν χαιρετισμὸν «εἰρήνη σοι, Μαρία». Χαίρετε, λοιπόν, ἐν ὀνόματι τῆς Ἑλλάδος, διότι ὁ ἄνθρωπος τοῦ Οὐρανοῦ, κατελθὼν ἐκ τῶν Οὐρανίων ἀψίδων εἰς τὴν ἑβραϊκὴν Ναζαρέτ, ἐχαίρετῆσεν Ἑβραϊὰν Κόρην, ὄχι διὰ τοῦ ἑβραϊκοῦ χαιρετισμοῦ, ἀλλὰ μὲ τὸν τρόπον τὸν Ἑλληνικόν· «Χαῖρε, Κεχαριτωμένη Μαρία», τῆς εἶπεν· ἀλλὰ καὶ ὁ Υἱὸς τῆς Κεχαριτωμένης Μαρίας, Θεὸς ὢν καὶ ἄνθρωπος γενόμενος, διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν παθὼν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ ταφείς καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ Ἐκεῖνος, ἀκριβῶς, ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Μαθητριῶν καὶ τῶν Μαθητῶν του, ἐχαίρετῆσεν ὅλον τὸν κόσμον ὄχι διὰ τῆς ἑβραϊκῆς φωνῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς ὠραίας καὶ ἀθανάτου φωνῆς τῆς Ἑλλάδος. Χαίρετε, εἶπε, καὶ πάλιν ἐρῶ χαίρετε· καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἠθέλησεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τὸ ὑπέροχον

πνεῦμα καὶ τὴν μεγάλην σοφίαν τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν νέαν ταύτην δημιουργίαν, νὰ καταβάλλῃ ὡς θεμέλιον ἀναμορφώσεως τῆς Νέας ἀνθρωπότητος.

Ναί, σήμερον, πρέπει νὰ χαίρωμεν ἰδιαιτέρως ἡμεῖς· διότι τὸ ἑλληνικὸν «χαῖρε» ἐγένετο παγκόσμιον, καὶ ἡ μεγάλη τοῦ Θεοῦ ἀπόφασις ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν θεμελίων τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρετῆς, ἐφ' ὅσον οἱ μέγιστοι ἀρχιτέκτονες τοῦ θαυμαστοῦ χριστιανικοῦ οἰκοδομήματος εἶναι οἱ Ἕλληνες διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ νῦν, εὐσεβεῖς συνεορτάζοντες, φρονεῖτε ὅτι παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἐξυμνήσωμεν καταλεπτῶς, διὰ λόγου πανηγυρίζοντες, τὰ κλέα τῆς Ἑλλάδος τοῦ '21, ἀφοῦ ὑπάρχει ὁ πλοῦτος τῶν ἔργων τῶν γιγάντων ἀθανάτων ἡρώων τῆς Ἑλληνικῆς ἐποποιίας τοῦ 1821;

Σᾶς διαβεβαίω, ὅτι δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα στιγμιαίου ἐνθουσιασμοῦ, οὔτε καὶ ῥητορικῆς ἐξάρσεως, ἐὰν θεωρήσω τὴν Ἐθνικὴν μας ταύτην ἑορτὴν ὡς τὴν λαμπροτέραν καὶ μεγαλυτέραν ἐπέτειον τῆς Ἐθνικῆς μας Ἱστορίας· ὀρθῶς δὲ οἱ πατέρες ἡμῶν, τῆς μεγάλης ἐκείνης γενεᾶς τοῦ '21, ὥρισαν τὴν 25ην Μαρτίου ὡς ἐπέτειον τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν ἑορτῆς.

Ἦτο ἐξόχως ἀρμονικόν, ἡ ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως τοῦ πεσόντος ἀνθρωπίνου Γένους νὰ ὀρισθῇ καὶ ὡς ἡμέρα τῆς λαμπροφόρου ἀναστάσεως τῆς δούλης Ἑλλάδος.

Στρέψατε θλιβερὰ τὰ ὄμματα τῆς φαντασίας εἰς τὴν μαύρην ἐκείνην ἡμέραν τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διὰ νὰ ἴδῃτε τὴν πρόσκαιρον τῆς Ἑλληνικῆς βασιλείας θανάτωσιν. Ὁ τελευταῖος Ἕλλην Αὐτοκράτωρ, γενναίως ἀγωνισθεὶς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων, ἔπεσεν, ἀλλὰ διὰ τοῦ θανάτου του ἱδρυσεν τὴν νέαν Ἑλληνικὴν βασιλείαν. Ἡ 29η Μαΐου τοῦ 1453 εἶναι ἡ αὐγὴ τῆς 25ης Μαρτίου τοῦ 1821. Διότι, ἐὰν ἐξετάσῃ κανεὶς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, θὰ πεισθῇ ὅτι φαινομενικῆ εἶναι ἡ ἔναρξις τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν 25ην Μαρτίου τοῦ 1821. Τοιοῦτος καὶ τηλικούτος γιγάντιος ἀγῶν, μετὰ τοσοῦτων θαυμασιῶν ἀποτελεσμάτων, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐγένετο εἰς μίαν ἡμέραν· ἡ 25η Μαρτίου εἶναι μόνον μία περὶ φλεγῆς σκηνὴ τῆς μεγάλης τραγωδίας, τῆς ὁποίας ὁ πρόλογος ἀπηγγέλθη μέσα εἰς τὰ αἱματόβρεκτα ἐρείπια τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ ἡμέρα τῆς πτώσεως τῆς Πόλεως ὑπῆρξε συγχρόνως καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἐξεγέρσεως ἐναντίον τοῦ βαρβάρου κατακτητοῦ. Καθ' ἣν ἡμέραν ἀνυψοῦτο ἐπὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἡ ἡμισέληνος, κατὰ τὴν ἴδιαν ἡμέραν ἀνεπετάννυτο καὶ ἐκάλει ὑπὸ τὰς πτυχὰς τῆς τοῦς ἡττημένους ἢ κυανόλευκος σημαία τοῦ Σταυροῦ. Καθ' ἣν ἡμέραν ἠκούετο πένθιμος ἢ φωνὴ τῆς συμφορᾶς, κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐξεπέμπετο εἰς τὸν Οὐρανόν, ὑπὸ τῶν ψυχορραγούντων τραυματιῶν καὶ ὑπὸ τῶν στεναζόντων σκλάβων, φωνὴ καὶ ὑπόσχεςις ἀπελευθερώσεως.

«Σώπα Μεγάλη ἐκκλησιά, σώπα καὶ μὴ λυπᾶσαι·
πάλι μὲ χρόνια μὲ καιρούς, πάλι δικιά μας θᾶσαι».

Ραγιαδες, οἱ Βυζαντινοὶ ἡμῶν πατέρες, ἤρχισαν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὸν ἀργαλέον ἀγῶνα τῆς προπαρασκευῆς τῆς ἀναστάσεως, διὰ νὰ καταστοῦν ἄξιοι νὰ προσφέρουν πρῶτον τὰ χρήματά των καὶ τὰ κτήματά των, καὶ ἔπειτα τὸ αἷμα καὶ τὴν ζωὴν των ὑπὲρ τῆς Ἐθνικῆς των Παλιγγενεσίας· καὶ ἡ καρδία των ἤμασσε, διότι

«γιαυτούς δὲν εἶχεν ἡ ζωὴ γλυκάδες καὶ λουλούδια,
δὲν εἶχε ἡ ἀνοιξί χαρὲς καὶ τὰ πουλιά τραγοῦδια,
οἱ χρόνοι ἐφεῦγαν σκοτεινοί...».

Οἱ πτωχοὶ ἱερεῖς Ἑλληνες διδάσκαλοι, ὑπῆρξαν μαζὶ οἱ ἀφανεῖς θεμελιω-
ται τοῦ ἀγῶνος μετὰ τῶν λαϊκῶν συναδέλφων των, ἀπὸ τοῦ Κορυδαλέως καὶ Ἐπιφανίου τοῦ Ἀθηναίου, μέχρι τοῦ Κοραῆ καὶ τοῦ Ρήγα τοῦ Φεραίου, τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνεγεροσίας· τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα προπα-
ρεσκευάσαν τὸν μέγαν Ἐθνικὸν ἀγῶνα.

Ἡ φιλόμουσος Ἐταιρεία ἤναψεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀνεπτύχθη ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία· καὶ ἡ γραφίς τῶν φιλομούσων μετεβλήθη εἰς σπάθην τῶν Φιλικῶν.

Ἴδου διατί, ὅταν τὸ σήμαντρον τῆς Ἀγίας Λαύρας ἐσήμανε τὴν ἐπανά-
στασιν τὴν 25ην Μαρτίου, ἐπετελέσθη τὸ μέγα θαῦμα τῆς νεκρεγέρσεως τοῦ Γένους, καὶ μετὰ φρικτὴν δουλείαν καὶ τὸ ἀποτρόπαιον παιδομαζῶμα, τὸ κατα-
πατημένον ἔθνος εὐρέθη πανέτοιμον. Ἐθνομάρτυρες Ἀρχιερεῖς, ἀπὸ τῆς Κων-
σταντινουπόλεως μέχρι τῆς Κύπρου, Πολιτικοὶ τοῦ Φαναρίου, καὶ ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μάνης, Ἀνώτατοι Ὑπάλληλοι τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρα-
τορίας, ἐμπειροπόλεμοι Ἀρχηγοί, λόγιοι καὶ Ποιηταί, φιλοπάτριδες πρόκρι-
τοι, ἔμποροι πλούσιοι ἀνοίξαντες τὰ βαρέα βαλάντια των διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀγῶνος, Πλοίαρχοι τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, γενναῖοι θαλασσόλυκοι, ἀνυ-
πότακτα πουλιὰ τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ γαλανοῦ ἑλληνικοῦ Αἰγαίου, ὅλοι αὐτοὶ ἐγαλουχῆθησαν μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς μυστικῆς Ἐταιρείας τῶν Φιλικῶν, καὶ ἐντὸς μιᾶς ἑπταετίας ἀγῶνων καὶ θυσιῶν καὶ αἱμάτων ἐδημιούργησαν ἱστο-
ρίαν, ὅσῃν δὲν ἐδημιούργησεν αἰώνων βίος εἰς οὐδένα ἄλλον λαόν.

Ἑ λ λ η ν ι κ ῆ Ἐ π α ν ἄ σ τ α σ ι ς 1821! Δύο λέξεις καὶ ἓνας ἀρι-
θμός, ποὺ διηγοῦνται ὅμως πῶθους ἐνθέους, θυσίας ἀπιστευτούς, ὀλοκαυτώματα ἱερά, ἠρωϊσμούς ὑπερόχους, δόξαν ἀνέκφραστον, ποὺ περπατώντας ὄλ' ἱερῇ

μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
καμωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια
πούχουν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Ἀπὸ τὴν Μοῆν τῆς Ἁγίας Λαύρας ἀντήχησαν πρὶν ἀπὸ 150 χρόνια ἀκριβῶς, σὰν σήμερα, μυριστόμοι κραυγαὶ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, «Ἐλευθερία ἢ θάνατος», «Σταυρὸς νικᾷ», «ἢ Ἑλλάς ἐγείρεται»! Καὶ ὁ Σταυρὸς τοῦ ἱεροῦ Λαβάρου, τὸν ὅποιον ὑψωσαν οἱ στιβαροὶ βραχιόνες τῶν Καπεταναίων τῆς Ἀχαΐας καὶ ἠύλογήθη ὑπὸ τῆς ἱερᾶς δεξιᾶς τοῦ Γερμανοῦ, μεταβάλλεται εἰς πυρκαϊᾶν ἀτελείωτον καὶ ἀπέραντον, καὶ τὸ ράσον τοῦ Ἱεράρχου ἐκείνου, εἰς σάβανον τοῦ βαρβάρου κατακτητοῦ.

Τοὺς κλέφτας καὶ τοὺς ἀρματωλοὺς τῶν Ἑλληνικῶν βουνῶν καὶ τῶν πόλεων ἀκολουθοῦσιν, ὡς πρῶτα εὐγενῆ ὀλοκαυτώματα, οἱ Ἱερολοχῖται, ποὺ ἔπασαν εἰς τὸ Δραγατσάνι, κρατοῦντες εἰς τὴν χεῖρα τὴν λόγχην, εἰς τὸ στήθος τὸν Σταυρὸν καὶ εἰς τοὺς κόλπους τὸν Ὀμηρον. Ἴδετε τὸν θεμελιώδη χαρακτῆρα τοῦ ἔργου τοῦ '21· ἡ στενὴ ἔνωσις τῆς Χριστιανικῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας μὲ τὴν Ἐθνικὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, συνένωσις τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων μὲ τὸν Μιλτιάδην, τὸν Θεμιστοκλῆν καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν. Καὶ ὅπως ἄλλοτε αὐτοφουεῖς ἀνεπήδησαν οἱ μυθικοὶ μαχηταὶ ἀπὸ τὸν ἀγρόν, τὸν ὅποιον ἔσπειρεν ὁ Ἰάσων, ἔτσι καὶ τώρα ἀνεπήδησε διὰ τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν ἐκ τῆς πατρώας γῆς ἡ ἐλευθερία, ἡ βγαλμένη, ἀληθῶς, ἀπ' τὰ κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά.

Ἑλληνες ἀδελφοί,

Ἐπιλήψι με ὁ χρόνος διηγούμενον τὰ κλέα τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀγωνιστῶν, τῶν ὁποίων ἕκαστος ἤξιζε στρατὸν ὀλόκληρον, τῶν Καπεταναίων καὶ τῶν Παλληκαριῶν, οἱ ὅποιοι καὶ νεκροὶ ἀκόμη ἦσαν τὸ φόβητρον τοῦ κατακτητοῦ· καὶ νεκροὺς ἀκόμη, τοὺς βλέπω νὰ σφίγγουν ἐπὶ τοῦ στήθους τὸ ὄπλον, τοῦ ὁποίου οἱ κεραυνοὶ ἐβροντοφώνησαν εἰς τὰ βουνὰ καὶ τὰ πελάγη τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἀποκαλυφθῶμεν ἐν εὐλαβείᾳ πρὸ τῶν ἡλιοκαῶν μορφῶν τῶν ἀγωνιστῶν ἐκείνων. Στῶμεν εὐλαβῶς, παρέρχεται σκιά σημαιοφόρος!

Ποῖος εἶν' ἐκεῖνος; ὦ, τὸ κάλλος τῆς μορφῆς του καὶ ἡ γλυκύτης τοῦ προσώπου του μᾶς τὸ ἀποκαλύπτουν. Εἶναι ὁ ὠραῖος ἦρωας τῆς Ἀλαμάνας, ὁ Ἀθανάσιος Διάκος. Κι' ἐκεῖνος μὲ τὰ στήθη τὰ λάσια, ὁ ἀτενίζων τὸ χάνι τῆς Γραβιάς; ὦ σὺ εἶσαι, Ὀδυσσεῦ, ἡρωϊκὲ υἱὲ τοῦ Ἀνδρουτσοῦ. Προσέξατε ἐκεῖνον ποὺ παρέρχεται ὑπερήφανος· ὦ, εἶναι ἡ σκιά τοῦ Γέρου τοῦ Μωριᾶ, τοῦ Κολοκωτρώνη, ποὺ καὶ νεκρὸς ἀκόμη δὲν κατεβαίνει ἀπὸ τὸ ἄλογόν του, γιατί «καβάλλα πᾶν» στὴν Ἐκκλησιά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι, καβάλλα προσκυνᾶνε,

καβάλλα τὸ σταυρὸ φιλοῦν καὶ τοῦ παπᾶ τὸ χέρι». Εἶναι καβαλλάρης καὶ ἔχει τὴν χεῖρα ἐκτεταμένην καὶ μᾶς δεικνύει 70 τοῦ οἴκου του νεκρούς, ποὺ ἔπεσαν χάριν τῆς ἑλληνικῆς ιδέας. Κι' ἐκεῖνος ὁ συνωστισμὸς παρέκει; "ὦ, εἶναι τὸ σύμπλεγμα τῶν Σουλιωτῶν, αἱ ἡρώιδες τοῦ Ζαλόγγου, ποὺ ὕστερα ἀπὸ χορὸν πυρρίχιον, κρημνίζουν πρῶτα τὰ παιδιὰ των καὶ ἔπειτα κρημνίζονται αἱ ἴδιαι ἀπὸ τὸν βράχον, διὰ νὰ μὴ τὰς μολύνῃ τὸ βρωμερὸ χέρι τοῦ Τούρκου. Καὶ παρέρχεται λιτανεῖα ὀλόκληρος καὶ ἀτελείωτος φουστανελλοφόρων ἡμιθέων. Ἀλλὰ βλέπομεν ν' ἀλλάξῃ ἡ παρέλασις μορφήν· ἀπὸ τῆς λευκῆς καὶ πτυχωτῆς φουστανελλας, βλέπομεν τὴν κυανῆν βράκα τῶν ναυτῶν τοῦ Αἰγαίου.

Νωχελὴς κάθεται εἰς τὴν πνύμναν τῆς μικρᾶς του ναυαρχίδος ὁ Ναύαρχος Μιαοῦλης. Μὴ φοβηθῆτε τὴν νωχέλειάν του· παρατηρήσατε τὸ δξὺ βλέμμα του· ἐκσφενδονίζει κεραυνούς, καὶ εἶναι ἔτοιμος νὰ πάρῃ ὁ ἴδιος τὸ τρομπόνιον εἰς τὰς χεῖρας καὶ νὰ δράξῃ ὁ ἴδιος τὸ πηδάλιον πρὸ τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν Πατρῶν, τῆς Χίου καὶ τῆς Κρήτης καὶ ὅπουδῆποτε ἀλλοῦ, ὅπου οἱ μαχόμενοι ὀπλαρχηγοὶ ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ ἀκούσουν τὴν κραταιὰν βροντὴν τῶν τηλεβόλων του.

'Ἀλλὰ ποῖος εἶν' ὁ ἄλλος, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Ναύαρχος στρέφει τὸ βλέμμα, ὁ συνεσταλμένος ἐκεῖνος νεαρός, ποὺ κρατεῖ εἰς τὴν χεῖρά του πυρσόν;"ὦ, τὸν γνωρίζουν καλλίτερον ἡμῶν οἱ Ναύαρχοι τῶν Τούρκων, οἱ πτύξαντες πρὸ τῆς θυέλης του· γνωρίζουν καλλίτερον ἡμῶν τὸν πυρσοφόρον γόνον τῶν Ψαρῶν, τὸν φίλον τοῦ Πιπίνου, τὸν συναγωνιστὴν τοῦ Ματρόζου, τὸν ἥρωα τῆς Χίου καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, τὸν ἀφθαστον Κανάρην.

Καὶ αἱ ἄλλαι σκιαί, ποὺ ἀκολουθοῦν τὴν ἱεράν λιτανεῖαν;"ὦ, εἶναι αἱ σκῆαι τῶν πλουσιῶν Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀγῶνος, ποὺ ἐκένωσαν μεγαδῶρως τὰς δεξαμενάς τῶν ταλλήρων των ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς μεγαλοπλοῦτους τῆς Ὑδρας, τοὺς μεγάλους Κουντουριώτας.

'Ἀλλὰ δὲν θὰ ἐξακολουθῆσω· διότι, ἐὰν μόνον ἀτενίσῃτε τοὺς ὑπολοίπους τῆς ἱεραῆς πομπῆς, θ' ἀναγνωρίσητε εὐκόλως Ἀρχιερεῖς ἐπὶ τῆς ἀγχόνης, Ἱερεῖς, Διακόνους καὶ Μοναχοὺς μὲ τὸ ξίφος εἰς τὴν μέσσην, γυναῖκας ναυμάχους μὲ τὴν Μπουμπουλίαν καὶ πεζομάχους μὲ τὴν Δέσπω. Θὰ φαντασθῆτε τὰς πόλεις καὶ τὰς Μονὰς μεταβαλλομένας εἰς φρούρια, τοὺς ἀγρούς εἰς πεδία μαχῶν μυριονέκρων καὶ τὴν θάλασσαν κατακοκκίνην ὑπὸ τῶν αἱμάτων.

Εὐγνώμοσύνῃ αἰώνιος εἰς τοὺς ἐλευθερωτὰς τῆς Πατρίδος, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀμάχους πληθυσμούς, οἱ ὁποῖοι ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγὴν ἤχθησαν ὑπὸ τοῦ μαινομένου τυράννου, εἰς τοὺς μαρτυρικοὺς πληθυσμούς ποὺ ἐλιμοκτόνησαν ἢ ἐξωρίσθησαν ἀπὸ τῆς πατρίδος γῆς, εἰς τοὺς γέροντας καὶ τοὺς νέους, γυναῖκας καὶ νεάνιδας, ὄλους, ὅσοι ἐξέπνευσαν κάτω ἀπὸ τὸν βαρὺν ζυγὸν τῆς στυγεραῆς δουλείας. Ποῖος, τῇ ἀληθείᾳ, δύναται νὰ ἀρνηθῆ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξηγόρασαν τὴν ἐλευθερίαν μὲ τὸ αἷμά των;

Πτωχοὶ διδάσκαλοι, ὅσοι ἐσπείρατε τὸν σπέρρον τῆς ιδέας, ἀγράμματοι ἔμποροι, γενόμενοι ἀπόκρυφοι συνωμῶται, νεαροὶ σπουδασταί, ὅσοι ὠμόσατε τὸν

ὄρκον τοῦ ἱερολοχίτου, αὐτοσχέδιοι πολεμισταί, ὅσοι μὲ τὸν κλεφτοπόλεμον συν-ετρίψατε στρατοὺς τακτικούς, πλοίαρχοι, ὅσοι ἀπεκλείσατε στόλους μεγάλους, πυρποληταί, ποὺ ἀνετινάξατε ναυαρχίδας καὶ ναυάρχους, σιωπηλοὶ πρόκριτοι, δαπανήσαντες τὰς περιουσίας σας, δὲν ἐμοχθήσατε εἰς μάτην· καὶ σεῖς οἱ ἄλλοι, ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄ μέχρι τοῦ τελευταίου Κληρικοῦ, καὶ οἱ ἄλλοι ἀναρίθμητοι μάρτυρες, μικροὶ καὶ μεγάλοι, καὶ νήπια ἀκόμῃ, ὅσα ἀποσπώμενα τῶν μητρικῶν ἀγκαλιῶν παρεδόθητε εἰς τὸν θάνατον, Ἑλληνίδες παρθέναι, ὅσαι ἐσύρθητε εἰς τὰ χαρέμια τῶν Τούρκων, παῖδες Ἑλλήνων, ὅσοι ἐπνίγητε, ἢ παρεδόθητε εἰς τὸ πῦρ, ἢ ἐφορτώθητε καὶ ἐπωλήθητε ὡς σκλάβοι εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν βαρβάρων, δὲν ἐμαρτυρήσατε εἰς μάτην.

Διὰ τὸ ἱερὸν μνημόσυνόν σας, εἶναι χαμηλὸς ὁ θόλος καὶ στενὸς ὁ χῶρος τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ Ναοῦ. Αἱ θυσαίαι καὶ οἱ ἀγῶνες σας, ἰδέτε· ἐδώρησαν εἰς τὸν κόσμον τὴν Νέαν Ἑλλάδα, ποὺ τὴν σκέπει

«σημαία ἡ Ἑλληνικὴ μὲ τὸ σταυρὸν γιὰ στέμμα,
 ποῦναι τῆς γῆς τὸ γέννημα, τῆς θάλασσας τὸ θρέμμα,
 ποὺ εἶναι ἡ βασιλίσσα μέσ' σ' ὅλες τὶς σημαῖες,
 καὶ κάλλη της ζηλεύουνε Χῶρες παληές καὶ νέες».

Ἑκατὸν πενήντα χρόνια ἐπέρασαν ἀπὸ τότε. Καὶ ἡ Πατρίς εὐγνωμονοῦσα, ἐορτάζει καὶ πανηγυρίζει ἐφέτος τὸ ἔνδοξον Ἑθνικὸν Ἰωβηλαῖον τῆς ἐλευθερίας της.

Συνεορτάζομεν καὶ ἡμεῖς, τὰ ξηνητευμένα τέκνα τῆς Ἑλλάδος, καὶ συγχαίρομεν καὶ συναγαλλόμεθα ὁμοῦ μὲ τὴν Μητέρα Πατρίδα.

Συνεορτάζει καὶ συγχαίρει καὶ συναγάλλεται ὁμοῦ καὶ ἡ Μήτηρ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἡ ὁποία διὰ τὴν Μητέρα Πατρίδα, πάντοτε μὲν, μάλιστα δὲ εἰς καιροὺς δυσκόλους καὶ χαλεποὺς καὶ εἰς χρόνους διωγμῶν καὶ καταιγίδων, κατέστη καὶ καθίσταται ἡ Κιβωτὸς ἡ Σώτεια, καὶ καθ' ὅλην τὴν μακροαῖωνα αὐτῆς δουλείαν, ἡ ἔθναρχοῦσα προστάτις καὶ βοηθὸς τοῦ σκλαβωμένου καὶ καταπιεζομένου Γένους.

Διὰ τοὺς Ἑλληνας, Πίστις καὶ Πατρίς ἀποτελοῦσι τὴν δυάδα τῶν ἰδανικῶν των. Πάσχει τὸ Ἔθνος, πάσχει καὶ ἡ Ἐκκλησία του· ἀγωνίζεται τὸ Ἔθνος, συνακολουθεῖ καὶ ἡ Ἐκκλησία του, εὐλογεῖ τὰ ὄπλα του καὶ προσφέρει αὐτῇ πρώτη τὰ θύματά της, θυσίαν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος της. Νικᾷ τὸ Ἔθνος, ἐλευθεροῦται καὶ δοξάζεται, χαίρει καὶ ἡ Ἐκκλησία του καὶ ὑπερφηανεύεται καὶ καυχᾶται διὰ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ τρόπαια τῶν τέκνων της.

Καὶ ἐπειδὴ οὕτως εἶναι ὄντως τὰ πράγματα καὶ οὕτως αἰσθάνεται ἡ Ἐκκλησία, δικαιοῦται νὰ ὑπομνήσῃ πρὸς τοὺς πανέλληνας, διὰ πολλοστὴν φοράν, καὶ σήμερον πρὸ πάντων, ὅτι πέραν τῶν ἐορτῶν καὶ τῶν ἐκδηλώσεων καὶ τῶν πανηγύρεων πρὸς ἀπότισιν φόρου τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ἥρωας

τοῦ '21, ἴσταται ἡ εἰρήνη διὰ τὴν πρόοδον, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῆς Πατρίδος. Μακρὰν τῶν ἔθνοκτόνων ἐρίδων καὶ τῶν διχασμῶν, ἃς ὁμονόησούν οἱ Ἕλληνας, διὰ τὴν συμπαρεδρεύσῃ εἰς τὴν Πατρίδα μας τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ·

Διανύομεν περίοδον πολιτικῶν ἀνταγωνισμῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἔθνικῶν ὀνειρῶν καὶ ἐπιδιώξεων ἀφ' ἑτέρου. Ἡ ἐνότης καὶ ἡ ὁμόνοια, σήμερον, ὑπὲρ πάντα, ἀποτελοῦσιν Ἑθνικὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην. Μὴ καυχησιολογῶμεν καὶ μὴ μεγαλαυχῶμεν μόνον ἐπὶ πατραγαθία, καθὼς οἱ Ἑβραῖοι ἐμεγαλαύχουν ὅτι ἦσαν τέκνα τοῦ Ἀβραάμ... Οὐδὲν μέγα καὶ εὐγενὲς ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν ἐρίδων καὶ τῶν διχασμῶν.

Τὸ πνεῦμα τῆς σημερινῆς ἡμέρας, ἃς ἀποτελέσῃ τὴν κολυμβήθραν τῆς Ἑθνικῆς ἀναρρώσεως, διὰ τὴν φωτίσῃ καὶ ὑποκινήσῃ πάντας τοὺς Ἕλληνας καὶ ἕκαστον χωριστά, πρὸ παντὸς εἰς Ἑθνικὴν φιλοτιμίαν, ἔχοντες ὅλοι κατὰ νοῦν, ὅτι «ὁ ὑπὸ τῆς Πατρίδος νικώμενος, εἶναι ὁ κράτιστος τῶν νικητῶν».

Τότε μόνον θὰ δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ἐπὶ τὴν πρόοδον καὶ τὴν πραγμάτωσιν τῶν Ἑθνικῶν πόθων μας καὶ τῶν πανελληνίων ὀνειρῶν. Τότε μόνον, ὅποτε ἐν πραγματικῇ χαρᾷ μεγίστῃ θὰ ἐορτάσωμεν οἱ πανέλληνες τὴν Ἑθνικὴν ὀλοκληρωτικὴν ἀνάστασιν· τότε καὶ θὰ ἀποσπογγισθοῦν καὶ τῆς Ἵπερμάχου τὰ δάκρυα, ὑπὸ τὴν μυριόστομον νικητῆριον μολπὴν:

«Σώπα, Κυρά μου Παναγιά, σώπα καὶ μὴ λυπᾶσαι·
πᾶνε τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς—μαζί μας πάντα θᾶσαι!»!